

Předmluva (Jaroslava Pokorná Jermanová) **9**

1. Úvod: dějiny surovin jsou dějinami mentalit (Václav Cílek a Pavel Mudra) **11**

2. Kovový pravěk Evropy: příběh bronzových říší (Václav Cílek) **13**

Kovy vytvářejí svět, ne jenom zisk • Staré evropské hornictví • Na dohled od Šumavy • Výškový paradox • Pravěká hornická krajina u Mitterbergu • Slanina pro horníky z Maukeny • Nejstarší evropské zdroje kovů • Hutnění a zpracování rud • Dostupnost dřeva v pravěku • Arzenové a cínové bronz • Situace s cínem je složitá • Hedvábné nebo cínové cesty? • Dvě evropské provincie • Jak kovy mění společnost • Autorita vzdálenosti • Kovová unie • Kovy a kolaps starého světa ve třetím tisíciletí • Únětická kultura jako středozemní projekt? • Aristokraté a válečníci • Organizace těžby a obchodu s mědí • Staré, ale velmi nejisté kořeny českého rudního hornictví

3. Jílovské zlaté pásmo: příběh zapomenutých počátků (Václav Cílek) **41**

Kovová duše Evropy • Definice rudy a ložiska • Jak vypadá ložisko rud? • Gossan neboli železný klobouk • Problém rozsyků • Jílové • Okolí Davle a Štěchovic • Psi hory • Kozi hory • Voltýřov • Krásná Hora • Předbořice • Smolotelský revír • Rožmitálsko • Roudný • Kasejovická a bělčická oblast • Čáslavsko • Bojovský rudní revír • Jak vznikají zlatá ložiska?

4. Kutná Hora: příběh toskánských bankéřů (Václav Cílek) **63**

Úvod – druhá po Praze • Ložisko a dějiny dolování • Vznik ložiska • Peníze, města, trhy • Magický rok 1000 • K čemu je majetek? • Z Vlašského dvora na Saharu • Toskánská bankéři a peněžní reforma • Obchodní revoluce • Přepočítávat stříbro na vztahy, ne na peníze • Miskovický kras

5. Příbram: příběh uranu, který nebyl jen pro mír (Václav Cílek, Josef Keřka a Jiří Řehka) **83**

Zlatá Příbram • Železná Příbram • Stříbrná Příbram • Příbramská dědičná štola: 22 podzemních kilometrů • Důlní neštěstí na dole Marie v březohorském revíru • Uranová Příbram • Světové dějiny a český kontext – Albert Einstein a Jáchymov • Konec války • Neobvyklá dohoda • Sovětský model pracovního tábora • Štafetu přebírá Příbram • Wismut AG – stát ve státě

6. Podbrdské železné doly: příběh dopravní revoluce (Václav Cílek) **115**

Demokratický kov • Stručná historie železa • Dopravní revoluce • Staré železářství na Podbrdsku a jinde ve středních Čechách • Doly • Památky • Hoffmann na Kladně • Dějiny moderní doby jsou dějinami železa

7. Kladno: černý příběh, možná s bílým koncem (Václav Cílek a Vladimír Daněček) **133**

Nejzulaštnější město • Kovorolníci v krajině bez kostela • Kladensko-slánsko-rakounický revír • Lupky • Výstavba kladenských dolů • Až se revír zatopí • Atlas mizejících měst • Malý zázrak

8. Želivka: příběh vody pro Prahu (Václav Cílek) 153

Nejdůležitější podzemní dílo v celé naší historii • Co předcházelo vybudování vodního díla na Želivce? • Příprava stavby • Technické údaje • Smrtelný úraz a popis havárie • Očima lékaře • Hotové dílo • Koryta starých řek a vrstvy plné duchů

9. Lomy: příběh nové přírody (Václav Cílek a Zdeňka Sůvová) 167

Pourchová a podzemní těžba • Šedesát let rekultivací výsypek a třicet let úprav lomů • Bitva o vodu a les • Základní rysy nových stanovišť • Houby • Vyšší rostliny • Kterým stromům svědčí nová stanoviště? • Bezobratlí • Ptáci • Pestrost a přirozenost • Jak rekultivovat lom? • Pískovny jako problém krajinného měřítka • Přiznané a skryté haldy • Odkaliště a úložiště popílku, škváry a strusky • Chránit přírodu s motorovou pilou v ruce • Postkřovcový optimismus

10. Zlatý kůň: příběh sestupu do podsvětí (Václav Cílek a Jan Rohovec) 185

Český kras – ještě podivnější, než jsme si kdy mysleli • Malá krasová území • Využití jeskyní v pravěku • Zkušenost jeskyně • Znovuzrození • Světelný tunel • Podzemní věštiny • Jeskyně nymf • Gaia • Střed řeckého světa • Proroci a básníci • Hieronymus Bosch a Jiříkovo vidění • Tři kličky k posvátnu • A jak to bylo v Českém krasu?

11. Příběh ledového sklepa (Václav Cílek a Zdeňka Sůvová) 205

V podzemí se dějí věci! • Setkání ohně a vody • Historické stavby jsou dimenzované na určitou vlhkost • Minulost a budoucnost sklepů • Staří Peršané: kanát, jakčál, ab anbar a sarudž • Evropský obchod s ledem • Ledový blázen, ledový král • Technologie transportu • Čeští ledaři a ledárny

12. Život v podzemí: příběhy z pohledu hrabošů a žížal (Zdeňka Sůvová) 221

Mnoho světů skrytých lidským pohledům • Podzemní životní podmínky • Adaptace živočichů na podzemní podmínky • Podzemní organismy • Nehluboké podzemní biotopy: ustup do podzemí • Z říše temných vod • Jeskyně jako zimoviště • Obyvatelé sklepů, štol a bunkrů • Tvůrci podzemních labyrintů • Paleontologické nálezy a jeskyně • Když krasu vládly hyeny • Kroniky klimatu z jeskynních uchodů • Podzemní dutiny jako přírodní pasti • Lidé a jeskyně • Bacín: mezi nebem a podsvětím • Odpadní jimky: okna do domácností našich předků • Smutné ržání z hlubin • Strážní andělé mají žlutá křídla

13. Skrytý život rudných dolů: záhadný příběh Dusivé štol (Lukáš Falteisek) 241

Mikroorganismy v důlním podzemí • Divné krápníky • Podzemní ekologie aneb proč studovat důlní mikroorganismy? • Záhada Dusivé štol • Plyny ve starých dolech • Halucinace

14. Houbařův průvodce podzemím (Lukáš Falteisek) 253

Národ temnostních houbařů • Houby v umělém podzemí • Houby a teplota • Hlenka – pomalý dravec • Případ Flaviporus • Guláš à la Prosek • Jak určujeme důlní houby a další podivné organismy • Atlas podzemních hub

Závěr: Jak střední Čechy vytvořily Prahu (Václav Cílek a Pavel Mudra) 269

Doslov (Miloš Petera) 273

Summary 274

Výběr z literatury 275

Poděkování 279